

В.В.Стецкевич (Кривий Ріг)

II МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «УКРАЇНА В ДОБУ ОКУПАЦІЇ 1941–1944 рр.»

Захід під такою назвою (у форматі круглого столу) відбувся 24 жовтня 2010 р. у Кривому Розі. Організаторами виступили Інститут історії України НАНУ (відділ історії України періоду Другої світової війни), Асоціація українських істориків Другої світової війни та криворізькі вищі навчальні заклади – технічний і державний педагогічний університети й економічний інститут КНЕУ. Свої заявки до програми форуму подав 61 науковець, у тому числі з Білорусії, Канади, Молдови, Німеччини, Румунії, України та Угорщини, але особисто взяли участь у його роботі 37 учених з України, Білорусії, Молдови і Румунії. Свої спомини про війну на українських землях надіслали й свідки тих подій з Угорщини, Німеччини та Молдови (Ф.Тотт, А.Вайс і К.Чобану).

З огляду на тему конференції її учасники зосередили свою увагу на проблемах окупації, а, відтак, окреслили цілу низку конкретно-історичних проблем – від факторів, котрі, зрештою, і спричинили саму окупацію, до споминів свідків подій як джерела вивчення та осмислення психології населення, котре пережило ті жахи. Що і як залишила окупація в індивідуальній пам'яті людини, як вплинула на формування власного «я» тих підлітків, котрі підростали у той час, на трансформацію ідентичності людності, знекорінення її етнічного й соціального чинників та навіть на соціально-політичну поведінку вже у післяокупаційну добу і синдроми та комплекси, які довгі роки несли ті, хто пережив лихоліття окупації (цивільні, військово-вополонені, остарбайтери та ін.) – ось низка питань, котрі порушили науковці за круглим столом, перш за все – *Г.Грінченко* (Харків), *Л.Стецкевич* (Кривий Ріг), *О.Марінченко* (Дніпропетровськ), *Т.Цимбал* (Кривий Ріг) й ін.

Тональність форуму і його наукові орієнтири визначив д-р іст. наук, завідуючий відділом історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України НАНУ *О.Лисенко* у доповіді «Підкупаційна повсякденність: деякі теоретичні аспекти наукового пошуку». Найголовніші її складові коротко можна визначити так: поряд із макроекономічними підходами на належну увагу заслуговує й мікроісторична проблематика. Це дослідницьке поле є поки що недостатньо освоєним в Україні та вимагає застосування новітніх наукових методик, які практикують військова антропологія, усна історія, історія повсякденності й інші напрями осягнення феномену воєнної доби.

Його ініціативу і заклик до наукових дискусій, позбавлених політико-ідеологічних упереджень, до певної міри підтримали практично всі учасники, зокрема *Валерій Шайкан* (Кривий Ріг), *Д.Титаренко* (Донецьк), *Т.Пастушенко* й *Т.Заболотна* (Київ), *Л.Задорожня* (Кривий Ріг) та ін. Цьому сприяв формат круглого столу, розмова точилася не лише навколо подієво-фактографічної складової історії окупації, а й ішлося про теоретико-методологічне підґрунтя осягнення даної проблематики.

Зокрема, науково аргументовано подав історію відображення процесу формування Російської визвольної армії на шпальтах трансністрійської преси *М.Михайлуца* (Одеса), який документально довів, що у цій армії значна частина її особового складу свідомо підтримувала генерала А.Власова та за політичними настроями й переконаннями була антисталінською, а не антиросійською чи антиукраїнською.

Складні для вивчення й осягнення проблеми співпраці з окупантами, колабораціонізму населення порушили *О.Потильчак* (Київ), *Валентина Шайкан* (Кривий Ріг), *І.Гаєрилів* (Львів), *М.Шитюк* та *А.Погорелов* (Миколаїв) й ін. Як впливає із дискусії навколо цих питань, дана тема потребує не стільки фактологічних пошуків, скільки спільного знаменника і неупередженого осмислення, у тому числі й теоретико-методологічного.

До діалогу українських учених органічно долучилися і молдавські та румунські науковці. Останні спробували доповнити картину окупаційної доби на теренах Трансїстрії й Придунав'я. Професор Нижньодунайського університету (Галац, Румунія) *Ж.Єнаке* розповів про значення і наукову складову вивчення Інститутом статистики й Румунським соціальним інститутом ситуації у регіонах, що були «окуповані німецько-румунськими арміями під час східної кампанії»; саме так нейтрально-м'яко називають в його країні «перехід румунської армії за Дунай, Прут та Дністер» на противагу тій оцінці, котру дає цій події сучасна українська історіографія. То була звичайна агресія, окупація. Про поділ сфер впливу на Дунаї в роки Другої світової війни повідомив проф. *А.Тулуш*. Із його повідомлення стають більш зрозумілими й сьогоденні проблеми щодо поділу судноплавної частини у дельті Дунаю. Цікавою була і доповідь молдавського дослідника *І.Нікулча* про роль румунської військової та цивільної адміністрації в організації геноциду у Трансїстрії. Історик довів, що вони були прямо до цього причетні; даний висновок важливий уже хоча б тим, що сьогодні дехто намагається довести зворотнє.

Проблеми історіографічного осягнення окупації 1941–1944 рр. порушили *В.Грицюк* (Київ) і *М.Слободянюк* (Дніпропетровськ). Вони спробували не лише узагальнити вже зроблене, а й накреслили низку сюжетів, які, на їх думку, потребують подальшого вивчення.

Зрештою, форум продемонстрував не лише узгоджені та суголосні думки науковців щодо окупаційної доби в Україні 1941–1944 рр., а й контрверсійні, та одночасно спричинив дискусії, наприклад, із питань колабораціонізму, історії ОУН тощо. Треба думати, що конференція дасть хоча б невеликий поштовх до більш прискіпливого вивчення окупації й особливо питань історії повсякденності, виживання української людності у ту добу, співпраці з окупаційною владою тощо. У цьому ряду перебуває й потреба порівняльного аналізу німецького, румунського та угорського окупаційних режимів і створення цілісної картини буття в Україні 1941–1944 рр. Зрозуміло, що форум «не закрив» тему й не розставив остаточно всі крапки над «і». Як наголосив у заключному слові *О.Лисенко*, тут ще багато роботи, оскільки є ціла низка сюжетів, що чекають на своїх дослідників.

Окремі доповіді учасників конференції будуть опубліковані у випусках «Сторінки воєнної історії України». Повну електронну версію програми форуму розміщено на сайті Криворізького технічного університету (<http://ktu.edu.ua/>).